

Medical Ethics and Law
Research Center

Faṣḥnāmah-i akhlāq-i pizishkī i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics

2024; 18: e13

Shahid Beheshti
University of Medical Sciences

Assessing the Knowledge of Clinical Medical Students of Patient Rights in Birjand University of Medical Sciences

Hossein Darrudi¹ , Samaneh Bagherian², Hamid Salehinia³, Anahita Arian^{4*}

1. Students' Research Committee, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.
2. Department of Operating Room Technology, School of Allied Medical Sciences, Geriatric Health Research Center, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.
3. Department of Epidemiology and Biostatistics, School of Health Social Determinants of Health Research Center, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.
4. Department of Internal Medicine, School of Medicine, Cardiovascular Diseases Research Center, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Respecting patient rights is a fundamental aspect of delivering humane and ethical healthcare. Health and medical professionals lacking knowledge of ethical principles and related topics may struggle to meet patients' needs effectively. This study aimed to assess the knowledge of clinical medical students regarding patient rights at Birjand University of Medical Sciences.

Methods: This descriptive-analytical study involved 401 clinical medical students. A convenience sampling method was employed, utilizing an electronic questionnaire link distributed to all clinical medical students. The first section gathered demographic information, including age, gender, academic term, Grade Point Average (GPA) and living situation. The second section contained 29 multiple-choice questions addressing the five principles of the Patient Charter in Iran, which include access to services, informed consent, individual freedom, knowledge of the treatment process and confidentiality of information. The data were analyzed using SPSS 17, employing correlation coefficients and independent t-tests, with a significance threshold set at $p < 0.05$.

Ethical Considerations: Throughout the research process, efforts were made to uphold the originality of the texts, ensuring honesty and integrity in reporting.

Results: A total of 401 clinical medical students participated in the study, with a mean age of 24.32 ± 1.69 years. Of the participants, 237 (59.1%) were female and 164 (40.9%) were male. Knowledge levels regarding the Patient Rights Charter revealed that 27 students (6.74%) exhibited poor knowledge, 360 students (89.77%) demonstrated moderate knowledge and 14 students (3.49%) displayed good knowledge. No significant differences were found in knowledge levels based on age ($p = 0.218$), gender ($p = 0.87$), academic term ($p = 0.11$), GPA ($p = 0.634$) or living situation ($p = 0.98$).

Conclusion: The findings indicate that the level of knowledge among students concerning the Patient Bill of Rights is moderate. The study revealed no significant differences in knowledge based on gender, living situation, or academic term. Furthermore, no correlation was identified between age and GPA with the knowledge of patient rights among medical students. Given the critical importance of the Patient Bill of Rights and the necessity for its implementation, it is imperative to undertake educational initiatives for relevant stakeholders, particularly medical and paramedical students, to enhance cultural knowledge and understanding.

Keywords: Patient Rights; Medical Students; Knowledge

Corresponding Author: Anahita Arian; **Email:** dr.arian@yahoo.com

Received: October 23, 2024; **Accepted:** January 01, 2025; **Published Online:** January 23, 2025

Please cite this article as:

Darrudi H, Bagherian S, Salehinia H, Arian A. Assessing the knowledge of Clinical Medical Students of Patient Rights in Birjand University of Medical Sciences. *Faṣḥnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics*. 2024; 18: e13.

مجله اخلاق پزشکی

دوره هجدهم، ۱۴۰۳

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

بررسی میزان آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی از منشور حقوق بیمار

در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

حسین درودی^۱، سمانه باقریان^۲، حمید صالحی نیا^۳، آناهیتا آرین^{۴*}

۱. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.
۲. گروه تکنولوژی اتاق عمل، مرکز تحقیقات سلامت سالمندان، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.
۳. گروه اپیدمیولوژی و آمار، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.
۴. گروه پزشکی داخلی، دانشکده پزشکی، مرکز تحقیقات بیماری‌های قلب و عروق، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: منشور حقوق بیمار از محورهای شاخص در تعریف استانداردهای اعمال حاکمیت بالینی است و با هدف شفاف‌سازی حق دسترسی برابر به خدمات بهداشتی تدوین شده است. این مطالعه با هدف تعیین میزان آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از منشور حقوق بیمار انجام گردید.

روش: این مطالعه از نوع توصیفی - تحلیلی بود که بر روی ۴۰۱ نفر از دانشجویان پزشکی مقاطع بالینی صورت گرفت. نمونه‌گیری به صورت در دسترس و با در اختیار قراردادن لینک پرسشنامه الکترونیکی به کلیه دانشجویان پزشکی بالینی انجام شد. بخش اول پرسشنامه سؤالاتی در زمینه مشخصات دموگرافیک شامل سن، جنس، ترم تحصیلی و معدل تحصیلی و وضعیت سکونت بخش دوم دارای ۲۹ سؤال ۴ گزینه‌ای درباره ۵ اصل منشور بیمار در ایران (شامل حیطه دسترسی به خدمات، حیطه رضایت آگاهانه، حیطه آزادی فردی، حیطه آگاهی از فرایند درمان و حیطه محرمانه‌ماندن اطلاعات) بود. در نهایت داده‌ها وارد نرم‌افزار SPSS 17 شده و با آزمون ضریب همبستگی و تی مستقل مورد تحلیل آماری قرار گرفتند، سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: در این مطالعه ۴۰۱ نفر از دانشجویان پزشکی مقاطع بالینی با میانگین سنی $24/32 \pm 1/69$ سال شرکت کردند که ۲۳۷ نفر از آن‌ها (۵۹/۱ درصد) زن و ۱۶۴ نفر (۴۰/۹ درصد) مرد بودند. ۶/۷۴ درصد (۲۷ نفر) از دانشجویان آگاهی ضعیف، ۸۹/۷۷ درصد (۳۶۰ نفر) آگاهی متوسط و ۳/۴۹ درصد (۱۴ نفر) از آن‌ها آگاهی خوبی از منشور حقوق بیمار داشتند. بین سن ($p=0/218$)، جنس ($p=0/87$)، ترم تحصیلی ($p=0/11$)، معدل تحصیلی ($p=0/634$) و وضعیت سکونت ($p=0/98$) با میزان آگاهی تفاوت معناداری مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: در این مطالعه سطح آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار در سطح متوسط قرار داشت. این مطالعه نشان داد که جنس، وضعیت سکونت و ترم تحصیلی تفاوت معنی‌داری در وضعیت آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار ایجاد نمی‌کند. همچنین بین متغیرهای سن و معدل با آگاهی دانشجویان پزشکی از حقوق بیمار همبستگی مشاهده نگردید. با توجه به اهمیت جایگاه منشور حقوق بیمار و اهمیت اجرای آن لازم است که تمهیدات لازم جهت آگاه‌کردن دست‌اندرکاران مربوطه به خصوص دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی و فرهنگ‌سازی مناسب فراهم گردد.

واژگان کلیدی: حقوق بیمار؛ دانشجویان پزشکی؛ آگاهی

نویسنده مسئول: آناهیتا آرین؛ پست الکترونیک: dr.arian@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۰۴

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Darrudi H, Bagherian S, Salehinia H, Arian A. Assessing the knowledge of Clinical Medical Students of Patient Rights in Birjand University of Medical Sciences. *Fašlnāmah-i akhlāq-i pizishkī*, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics. 2024; 18: e13.

مقدمه

حقوق بشر حقوق ذاتی همه انسان‌ها بدون در نظر گرفتن نژاد، جنس، ملیت، قومیت، زبان، مذهب یا هر موقعیت دیگری است (۱). سازمان بهداشت جهانی (WHO) بیان می‌کند که «برخورداری از بالاترین استانداردهای سلامت یکی از حقوق اساسی هر انسان بدون تمایز از نژاد، مذهب، اعتقادات سیاسی، شرایط اقتصادی یا اجتماعی است» (۲). حقوق بیمار در تعیین استانداردهای خدمات بالینی نقش اساسی دارد و یکی از شاخص‌های اساسی کیفیت خدمات در نظام سلامت است. در سال ۱۳۸۱ برای اولین بار در ایران منشور حقوق بیمار توسط معاونت بهداشتی وزارت بهداشت تدوین و ابلاغ شد. در آبان ۱۳۸۸ منشور جامع و تفصیلی حقوق بیمار در ایران به منظور تشریح حقوق بیماران و رعایت موازین اخلاقی درمان تدوین و توسط وزیر بهداشت به مراکز تابعه ابلاغ شد (۲).

با نگاهی دقیق به دیدگاه اسلام، قرآن کریم و سنت، منابع اساسی برای همه مسلمانان، اهمیت حقوق بشر را در اسلام منعکس می‌کند. همه انسان‌ها از بدو تولد آزادند، حقوقی مشابه دارند و به یک اندازه برانزده هستند (۳). در ایران، منشور جامع حقوق بیمار دارای پنج محور کلی و ۳۷ بند همراه با بینش، ارزش‌ها و یک تبصره پایانی است (۴)، اگرچه تدوین و ابلاغ منشور حقوق بیمار گامی ارزشمند در جهت احقاق حقوق بیماران است، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که رعایت حقوق بیمار در مراکز درمانی متفاوت است (۵-۹).

در سال‌های اخیر، نگرانی‌ها در مورد ارزش‌ها و ترجیحات درمان بیماران برای مشارکت در فرآیند تصمیم‌گیری افزایش یافته است. گنجاندن اولویت‌ها و اولویت‌های بیمار در مراقبت‌های بهداشتی آن‌ها می‌تواند نتایج نزدیکی مطلوب مرتبط با ارتباطات را بهبود بخشد، مانند احساس شنیدن، درک، احترام و مشارکت بیمار در مراقبت از او که می‌تواند اثرات منفی بیماری را کاهش داده و به پزشکان در تصمیم‌گیری کمک کند. این امر نتایج پزشکی و فیزیولوژیکی را افزایش می‌دهد و همچنین منجر به کاهش اضطراب، اطمینان بیشتر و پایبندی به برنامه‌های درمانی پزشک،

افزایش رضایت از مراقبت و سطوح بالاتر اعتماد به ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی می‌شود (۱).

هدف سیستم مراقبت‌های بهداشتی ارائه خدمات با کیفیت بالا به همه بیماران با رعایت حقوق آن‌هاست (۵). با توجه به شرایط منحصر به فرد بیمار که به راحتی او را در معرض تخلفات و آسیب‌پذیری قرار می‌دهد، سیستم مراقبت‌های بهداشتی باید بر حقوق بشر به ویژه کرامت بیمار به عنوان یک انسان تأکید کند (۶). بنابراین، منشور حقوق بیماران یکی از موضوعات اخلاقی برای متخصصان مراقبت‌های بهداشتی است (۵). منشور حقوق مجموعه‌ای از دعاوی است که وضعیت و نیازهای بیماران را در حین ارائه خدمات بهداشتی و نیز تعهدات ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی در قبال بیماران و بستگان آن‌ها را تعیین می‌کند (۷). پرستاران و دانشجویان به عنوان نیروی کار آینده باید نسبت به منشور حقوق بشر آگاه باشند تا مراقبت با کیفیتی از بیمار ارائه دهند (۵).

مطالعه زارع شحنه (۱۴۰۲ ش.) که به بررسی سطح آگاهی دانشجویان پزشکی مقطع بالینی از منشور حقوق بیماران در دانشگاه علوم پزشکی شهر تهران پرداخته بود، نشان داد که تعداد زیادی از دانشجویان پزشکی حاضر در مطالعه از سطح آگاهی متوسط در خصوص منشور حقوق بیمار برخوردار بودند (۸). مطالعه ترابی‌پور و همکاران در سال (۱۳۹۶ ش.) که با هدف بررسی آگاهی دانشجویان رشته‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز از حقوق بیمار انجام شد، نتایج نشان داد به طور کلی میزان آگاهی دانشجویان بالینی از حقوق بیمار در حد متوسط بود (۹). مطالعه حنایی و همکاران در سال ۱۳۹۶ که با هدف بررسی میزان آگاهی تکنولوژیست‌های اتاق عمل از قوانین و استانداردهای حقوق بیمار در بیمارستان‌های آموزشی - درمانی دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام شد، نتایج نشان داد که ۱۹/۶ درصد تکنولوژیست‌های از سطح آگاهی ضعیف، ۳۹/۲ درصد از سطح آگاهی متوسط و ۴۱/۳ درصد از سطح آگاهی خوب برخوردار بودند. بیشترین میزان آگاهی در عبارت «حق انتخاب پزشک مشاور» و کمترین میزان آگاهی مربوط به عبارت «حق انتخاب و تصمیم‌گیری درخواست عدم احیا و درمان‌های اضافی» بود (۱۰). مطالعه کریم یارجه‌رمی و

آگاه‌سازی آنان برای زندگی حرفه‌ای آینده، بخش مهمی از وظایف دانشگاه‌های علوم پزشکی است. تفاوت‌های جغرافیایی، فرهنگی و آموزشی در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند می‌تواند تأثیرات متفاوتی بر آگاهی دانشجویان پزشکی از منشور حقوق بیمار داشته باشد. به عنوان مثال، ویژگی‌های خاص فرهنگی و اجتماعی منطقه می‌تواند در درک و پذیرش حقوق بیمار توسط دانشجویان نقش مهمی ایفا کند. همچنین برنامه‌های آموزشی و روش‌های تدریس در این دانشگاه ممکن است به شکل‌گیری آگاهی و نگرش‌های دانشجویان نسبت به حقوق بیمار کمک کند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از منشور حقوق بیمار انجام گرفت.

ملاحظات اخلاقی

تحقیق حاضر از سوی کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بیرجند به تأیید رسیده است (کد کمیته اخلاق: IR.BUMS.REC.1400.376).

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید.

روش

این مطالعه از نوع توصیفی - تحلیلی بود. پس از اخذ مجوز لازم از معاونت پژوهشی دانشگاه، لینک پرسشنامه الکترونیکی در بازه زمانی مردادماه ۱۴۰۱ لغایت فروردین ۱۴۰۲ از طریق گروه‌های مجازی تلگرام و واتساپ در اختیار حدود ۶۰۰ نفر از دانشجویان پزشکی دوره بالینی قرار گرفت و ۴۰۱ پرسشنامه تکمیل گردید. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه دانشجویان پزشکی بالینی بود. روش نمونه‌گیری سرشماری بوده است. محیط مورد مطالعه بیمارستان‌های آموزشی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی بیرجند در سال ۱۴۰۱ بود. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای استاندارد مشتمل بر دو بخش بود: بخش اول سؤالاتی در زمینه مشخصات دموگرافیک شامل

همکاران در سال ۱۳۹۴ که با هدف بررسی میزان آگاهی دانشجویان بالینی از حقوق بیمار در دانشگاه علوم پزشکی جهرم انجام شد، نتایج نشان داد که میزان آگاهی کل و حیطه‌های مختلف دانشجویان بالینی از حقوق بیمار، در سطح متوسط قرار داشت. میزان آگاهی دانشجویان بالینی پزشکی، نسبت به سایر دانشجویان بیشتر بود (۲۲). نتایج مطالعه هادیان و همکاران در سال ۱۳۹۳ که با هدف بررسی موانع و راهکارهای موجود در اجرای منشور حقوق بیمار در ایران: مطالعه مروری انجام شد، نتایج نشان داد مهم‌ترین عواملی که به عنوان موانع رعایت حقوق بیمار در مطالعات به آن‌ها اشاره شده بود، عدم آگاهی مناسب بیماران، پرستاران، پزشکان و دانشجویان از منشور حقوق بیمار، عدم جامعیت ضمانت اجرایی منشور حقوق بیمار در ایران، فشار کاری پرستاران و کمبود پرسنل و آموزشی بودن بیمارستان‌ها و از راهکارهای مناسب در این زمینه آموزش در زمینه حقوق بیمار (به عنوان فراوان‌ترین راهکار ارائه شده)، توجه به عوامل سازمانی، بهبود شرایط مربوط به کارکنان و نظارت بر اجرای حقوق بیمار می‌باشد (۱۱).

مطالعه Danilakoglou و همکاران (۲۰۱۹ م.) با هدف بررسی میزان آگاهی و نگرش کارکنان بهداشتی با حقوق بیماران اعصاب و روان در یونان انجام شد. یافته‌ها نشان داد که سطح تحصیلات بالاتر با نگرش مثبت‌تر نسبت به بیماران سلامت روان همراه است، نگرش کارکنان بخش‌های اعصاب و روان نسبت به بیماران بستگی به آگاهی آن‌ها از حقوق بیمار دارد و همچنین روان‌پزشکانی که در خانواده بیمار اعصاب و روان دارند، نگرش مثبت‌تری به بیماران نسبت به سایرین دارند (۱۲).

در ایران تحقیقات متعددی در زمینه سنجش میزان آگاهی از منشور حقوق بیمار در پزشکان، پرستاران، بیماران (۱۷-۱۳)، کارورزان و دانشجویان (۹، ۱۰) انجام شده و نتایج متفاوتی ارائه شده است. ریشه این مشکل را باید در دوران دانشجویی کادر پزشکی جستجو کرد، زیرا پایین بودن سطح آگاهی ممکن است به دلیل ناکافی بودن آموزش‌های ارائه شده در این دوران باشد. نهادینه‌سازی اصول اخلاقی در بین دانشجویان پزشکی و

درصد، میانگین و انحراف معیار انجام شد. همچنین ابتدا فرض نرمالیتی داده‌ها از طریق آزمون کولموگروف - اسمیرنوف انجام شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی مستقل و ضریب همبستگی (با توجه به نرمال بودن داده‌ها) استفاده شد. سطح معنی‌داری کمتر از 0.05 نیز برای گزارش نتایج در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

برای بررسی نرمالیتی داده‌ها، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. نتایج نشان داد که داده‌ها از توزیع نرمال پیروی می‌کنند ($p > 0.05$). بنابراین، از آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

در این مطالعه ۴۰۱ نفر از دانشجویان پزشکی مقاطع بالینی با میانگین سنی $24/32 \pm 1/69$ سال شرکت کردند. ۵۹/۱ درصد (۲۳۷ نفر) شرکت‌کننده‌ها زن و مابقی مرد بودند. مشخصات دموگرافیک دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه در جدول ۱ عنوان شده است.

سن، جنس، ترم تحصیلی و معدل تحصیلی و وضعیت سکونت؛ بخش دوم دارای ۲۹ سؤال ۴ گزینه‌ای درباره ۵ اصل منشور بیمار در ایران (شامل حیطة دسترسی به خدمات ۴ سؤال، حیطة رضایت آگاهانه ۸ سؤال، حیطة آزادی فردی ۶ سؤال، حیطة آگاهی از فرایند درمان ۶ سؤال و حیطة محرمانه‌ماندن اطلاعات ۵ سؤال بود. به منظور تعیین نمره میزان آگاهی، به هر پاسخ درست به سؤالات یک امتیاز داده شد (حداقل نمره صفر و حداکثر ۲۹). به منظور تعیین سطح، نمرات ۰-۹ سطح آگاهی ضعیف، ۱۰-۱۹ سطح آگاهی متوسط و ۲۰-۲۹ سطح آگاهی خوب در نظر گرفته شد. پرسشنامه مورد استفاده یک پرسشنامه استاندارد است که در تحقیقاتی در ایران استفاده و به کار برده شده و روایی و پایایی آن نیز سنجیده شده و مورد تأیید قرار گرفته است. پرسشنامه مذکور قبلاً در ایران توسط صمد بیک و همکارانش در دانشگاه علوم پزشکی لرستان مورد استفاده قرار گرفته است (۱۸). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز پس از جمع‌آوری داده‌ها و انجام کنترل‌های لازم، اطلاعات وارد کامپیوتر شده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS 17 و استفاده از جداول توزیع فراوانی و آماره‌های توصیفی مانند

جدول ۱: مشخصات دموگرافیک دانشجویان پزشکی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

متغیر	فراوانی (درصد)
جنس	مرد ۱۶۴ (۴۰/۹)
	زن ۲۳۷ (۵۹/۱)
وضعیت سکونت	بومی ۱۵۶ (۳۸/۹)
	غیر بومی ۲۴۵ (۶۱/۱)
ترم تحصیلی	استیجر ۱۹۱ (۴۷/۶)
	اینترن ۲۱۰ (۵۲/۴)
مطالعه منشور حقوق بیمار	بله ۲۱۵ (۵۳/۶)
	خیر ۱۸۶ (۴۶/۴)
منبع مطالعه منشور حقوق بیمار	کلاس درس ۷۹ (۳۶/۷)
	کتاب ۳۹ (۱۸/۱۳)
	مقاله ۱۲ (۵/۵۸)
	سایر* ۸۵ (۳۹/۵۳)

* تابلوی منشور حقوق بیمار در مراکز درمانی، شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌های ارتباط جمعی

داشتند. نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که جنسیت، وضعیت سکونت بومی یا غیر بومی و ترم تحصیلی تفاوت معنی‌داری در وضعیت آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار ایجاد نمی‌کند.

نتایج مطالعه نشان داد که ۶/۷۴ درصد (۲۷ نفر) از دانشجویان آگاهی ضعیف، ۸۹/۷۷ درصد (۳۶۰ نفر) آگاهی متوسط و ۳/۴۹ درصد (۱۴ نفر) از آن‌ها آگاهی خوبی از منشور حقوق بیمار

جدول ۲: وضعیت آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از منشور حقوق بیمار

متغیر	میانگین ± انحراف معیار	(T-test) P value
جنس	مرد	۱۴/۶۹ ± ۳/۱
	زن	۱۴/۷۴ ± ۳/۱
وضعیت سکونت	بومی	۱۴/۷ ± ۲/۹
	غیر بومی	۱۴/۷ ± ۳/۳
ترم تحصیلی	استیجر	۱۴/۴۷ ± ۳/۲۴
	اینترن	۱۴/۹۸ ± ۳/۰۳

آگاهی دانشجویان نسبت به حقوق بیمار کافی نیست، تفاوت معنی‌داری از نظر آماری نداشت (p=0/56). همچنین ۶۵/۳۴ درصد دانشجویان معتقد بودند که حقوق بیماران در بیمارستان محل تحصیلشان رعایت می‌شود که در مقایسه با دانشجویانی که اعلام کردند که حقوق بیماران رعایت نمی‌شود، از نظر آماری تفاوت معنی‌داری داشتند (p=0.036).

در ادامه، از دانشجویان شرکت‌کننده نظرسنجی شده و بر اساس پاسخ به این سؤالات، میزان آگاهی دانشجویان مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که ۷۹/۸ درصد از دانشجویان معتقد بودند که آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی از منشور حقوق بیمار کافی است، این دانشجویان نسبت به آن دسته از دانشجویانی که معتقد بودند

جدول ۳: مقایسه میزان آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی

سؤال	میانگین ± انحراف معیار (معدل آگاهی دانشجویان)	P value Independent Sample T-test: آزمون
آیا فکر می‌کنید اطلاعات دانشجویان دوره کارآموزی بالینی از حقوق بیمار کافی می‌باشد: بله (۷۹/۸ درصد).	۱۵/۱۵ ± ۲/۷	۰/۵۶
آیا فکر می‌کنید اطلاعات دانشجویان دوره کارآموزی بالینی از حقوق بیمار کافی می‌باشد: خیر (۲۰/۲ درصد).	۱۲/۹۶ ± ۴/۰۸	
آیا در بیمارستانی که شما دوره کارآموزی را می‌گذرانید، حقوق بیماران رعایت می‌شود: بله (۶۵/۳۴ درصد).	۱۴/۹۵ ± ۳/۰۳	۰/۰۳۶
آیا در بیمارستانی که شما دوره کارآموزی را می‌گذرانید، حقوق بیماران رعایت می‌شود: خیر (۳۴/۶۶ درصد).	۱۴/۲۵ ± ۳/۳۴	

همبستگی وجود ندارد.

بر اساس نتایج جدول ۴ می‌توان گفت که بین متغیرهای سن و معدل با آگاهی دانشجویان پزشکی از حقوق بیمار

جدول ۴: میزان همبستگی آگاهی دانشجویان پزشکی از حقوق بیمار با معدل و سن

سن	معدل	آماره
		متغیر
۰/۰۶۲	-۰/۰۲۴	همبستگی پیرسون
۰/۲۱۸	۰/۶۳۴	معنی‌داری
۴۰۱	۴۰۱	تعداد

بحث

و عمیق‌تری از حقوق بیماران منجر می‌شود؛ ثانیاً، آموزش‌های تخصصی و محتوای درسی در رشته پزشکی ممکن است به طور خاص بر روی حقوق بیمار تأکید بیشتری داشته باشد. این موضوع می‌تواند به افزایش آگاهی و حساسیت دانشجویان نسبت به حقوق بیماران کمک کند و آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های اخلاقی و قانونی در آینده آماده‌تر سازد. در نهایت، با توجه به اینکه آگاهی از حقوق بیمار برای ارائه خدمات بهداشتی و درمانی با کیفیت و انسانی ضروری است، این مطالعه نشان می‌دهد که نیاز به تقویت آموزش‌های مرتبط با حقوق بیمار در سایر رشته‌های پزشکی و بهداشتی وجود دارد. این امر می‌تواند به بهبود کیفیت خدمات و افزایش رضایت بیماران کمک کند.

در این مطالعه، از بین کسانی که با منشور حقوق بیمار آشنایی داشتند، ۳۶/۷ درصد آن‌ها منبع آشنایی با منشور حقوق بیمار را اساتید عنوان کردند. در اکثر مطالعات انجام‌شده، شایع‌ترین منبع آشنایی دانشجویان با منشور حقوق بیمار اساتید عنوان شده‌اند (۱۵، ۲۰، ۲۱). به نظر می‌رسد دانشجویان به اطلاعاتی که از اساتید دریافت می‌کنند، اکتفا کرده و خود کمتر به دنبال مطالعه مطالب علمی می‌روند (۲۱). با وجود اینکه همه دانشجویان حاضر در این مطالعه (۱۰۰ درصد) واحد اخلاق پزشکی را گذرانده بودند، اما تقریباً نیمی از آن‌ها (۵۳/۶ درصد) با منشور حقوق بیمار آشنایی داشتند. آنچه به نظر می‌رسد علت اصلی ایجاد این معضل است، توجه کمتر به

این مطالعه با هدف تعیین میزان آگاهی دانشجویان پزشکی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از منشور حقوق بیمار انجام گردید. در این مطالعه، ۵۳/۶ درصد از دانشجویان پزشکی بالینی عنوان کردند که با منشور حقوق بیمار آشنایی دارند. این در حالی است که وجدانی و همکاران (۲۰۱۵ م.) (۱۹) میزان آشنایی دانشجویان بالینی توان‌بخشی با منشور حقوق بیمار را ۸/۶ درصد، مرتضوی و همکاران (۲۰۲۰ م.) (۲۰) این میزان را در دانشجویان توان‌بخشی ۲۳/۴ درصد، الماسی و همکاران (۲۰۲۲ م.) (۲۱) در کارآموزان پزشکی ۳۷/۹ درصد، ابراهیمی و همکاران (۲۰۱۷ م.) (۱۵) در کارورزان پزشکی ۴۲/۲ درصد و کریم یارچهرمی و همکاران (۲۰۱۵ م.) (۲۲) در دانشجویان مقاطع بالینی ۵۹ درصد گزارش کردند. به نظر می‌رسد دانشجویان رشته پزشکی در ایران به علت آموزش و تجربه و مدت زمان بیشتر ارتباط مستقیم با اساتید و بیماران، اطلاع بیشتری از منشور حقوق بیمار نسبت به سایرین دارند (۲۰). این تفاوت‌ها می‌تواند به دلایل مختلفی نسبت داده شود: اولاً، دانشجویان پزشکی به دلیل طولانی‌تر بودن دوره تحصیل و همچنین ارتباط مستقیم و مکرر با اساتید و بیماران، فرصت بیشتری برای یادگیری و آشنایی با مفاهیم حقوق بیمار دارند. این ارتباط نزدیک به آن‌ها این امکان را می‌دهد که نه تنها اطلاعات تئوری را فرا بگیرند، بلکه تجربیات عملی نیز کسب کنند که به درک بهتر

نمی‌شد (۲۷). مطالعات انجام‌شده در عربستان نشان می‌دهد با وجود اینکه منشور حقوق بیمار چندین سال پیش در سیستم مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده است، با وجود آن مطالعات نشان می‌دهد که آگاهی دانشجویان، کادر درمانی، بیماران بستری و دریافت‌کنندگان مراقبت مطلوب نمی‌باشد (۲۸، ۲۹). این مطالعه نشان داد که جنس، وضعیت سکونت بومی یا غیر بومی و ترم تحصیلی تفاوت معنی‌داری در وضعیت آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار ایجاد نمی‌کند.

همچنین بین متغیرهای سن و معدل با آگاهی دانشجویان پزشکی از حقوق بیمار همبستگی مشاهده نگردید. مطالعه قدسی و همکاران (۲۰۱۲ م.) (۴) در دانشجویان بالینی نیز ارتباط معنی‌داری بین متغیرهای دموگرافیک و میزان آگاهی دانشجویان به دست نیآورده است. مطالعه الماسی و همکاران (۲۰۲۲ م.) (۲۱) در کارآموزان پزشکی ارتباطی میان ترم تحصیلی با میزان آگاهی دانشجویان مشاهده نکرد. در مقابل مطالعات کریم یارچهرمی و همکاران در دانشجویان علوم پزشکی بالینی (۲۰۱۵ م.) (۲۲) و الماسی و همکاران (۲۰۲۲ م.) (۲۱) در کارآموزان پزشکی، نشان دادند که جنس در میزان آگاهی دانشجویان از حقوق بیمار اختلاف معناداری ایجاد می‌کند، به طوری که میزان آگاهی در خانم‌ها بیشتر از آقایان ارزیابی می‌شود. علت این تفاوت می‌تواند ناشی از تفاوت در جامعه آماری گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت در سن و رشته تحصیلی باشد. یافته‌های مطالعه Saito و همکاران (۲۰۱۱ م.) و Al Anazi و همکاران (۲۰۱۹ م.) نشان داد که رابطه معناداری بین میزان آگاهی از حقوق بیماران و سن وجود نداشته که با نتیجه مطالعه ما یکسان بود (۱، ۳۰).

نتایج این مطالعه و بررسی سایر مطالعات نشان داد که میزان آگاهی دانشجویان در مورد منشور حقوق بیمار در حد متوسط بوده، اما کافی نیست. توجه به این نکته ضروری است که اگرچه تدوین و ابلاغ منشور حقوق بیمار اقدامی ارزشمند در جهت ایفای حقوق بیماران است، اما زمانی می‌توان به رعایت مفاد آن امید داشت که تمهیدات لازم جهت آگاه‌کردن دست‌اندرکاران مربوطه به خصوص دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی، فرهنگ‌سازی مناسب، توجه همه‌جانبه به حقوق

حجم سرفصل یا واحد درسی ویژه در این زمینه است (۲۲). در مطالعات انجام‌شده در این زمینه منبع اصلی آگاهی از حقوق بیماران را سخنرانی بیان کرده‌اند و پیشنهاد تشکیل جلسه آموزشی برای دانشجویان ارشد پزشکی و کارورزان در خصوص حقوق بیماران را بیان کرده‌اند (۱).

در نتایج این مطالعه مشخص شد که دانشجویان پزشکی بالینی در رابطه با منشور حقوق بیمار ۶/۷۴ درصد آگاهی ضعیف، ۸۹/۷۷ درصد آگاهی متوسط و ۳/۴۹ درصد از آن‌ها آگاهی خوبی (بیشتر از متوسط) داشتند. این نتایج با یافته‌های اکثر پژوهش‌های انجام‌شده که به طور کلی سطح آگاهی دانشجویان را متوسط ارزیابی می‌کنند، همخوانی دارد، از جمله وجدانی و همکاران (۲۰۱۵ م.) (۱۹) در دانشجویان توان‌بخشی (۸/۵ درصد آگاهی ضعیف، ۹۰ درصد آگاهی متوسط و ۱/۴ درصد آگاهی خوب)، الماسی و همکاران (۲۰۲۲ م.) (۲۱) در کارآموزان پزشکی (۲۱/۳ درصد ضعیف، ۷۲/۵ درصد متوسط و ۶/۲ درصد خوب)، ابراهیمی و همکاران (۲۰۱۷ م.) (۱۵) در کارورزان پزشکی (ضعیف ۱۵/۵ درصد، متوسط ۶۹/۹ درصد و ۱۴/۶ درصد خوب)، قدسی و همکاران (۲۰۱۲ م.) (۴) در دانشجویان بالینی (۳۱ درصد ضعیف، ۵۳ درصد متوسط و ۱۶ درصد خوب). مطالعه Ducinskiene و همکاران (۲۰۰۶ م.) نشان داد که کارکنان پزشکی از حقوق بیماران آگاهی خوبی داشتند (۲۳). Al Anazi و همکاران (۲۰۱۹ م.) در مطالعه خود در عربستان سعودی نشان دادند که میزان آگاهی دانشجویان پزشکی کافی نیست (۱). به نظر می‌رسد علت اختلاف سطح آگاهی دانشجویان در مطالعات مختلف ناشی از تفاوت در گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت در رشته تحصیلی، جامعه مورد هدف و همچنین منابع اطلاع‌رسانی آن‌هاست.

این مطالعه نشان داد که ۶۵/۳۳ درصد دانشجویان معتقدند که حقوق بیماران در بیمارستان محل تحصیلشان رعایت می‌شود. مطالعات مختلف نشان می‌دهد که آگاهی از حقوق بیماران و رعایت آن در ایران ناکافی است (۲۷-۲۴). مطالعه رضوی‌پور و همکاران (۲۰۲۲ م.) نشان داد که بیماران از حقوق خود آگاه نیستند و اگرچه آگاهی پزشکان از حقوق بیمار خوب بود، اما این حقوق در بیمارستان‌ها به خوبی رعایت

حمید صالحی‌نیا: تدوین پروپوزال، تدوین مقاله، ویرایش مقاله. آنهیتا آریین: تدوین پروپوزال، تجزیه و تحلیل داده‌ها. نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

این تحقیق توسط دانشگاه علوم پزشکی بیرجند تأمین مالی شده است (شماره اعتبار: ۴۵۶۷۲۹).

بیانیه هوش مصنوعی

برای کمک در فرآیند تحقیق و نگارش مقاله، از هوش مصنوعی استفاده نشده است.

کلیه ذی‌نفعان، شناسایی موانع، راهکارهای اجرایی شدن منشور و همچنین لحاظ نمودن رعایت حقوق بیماران به عنوان یکی از شاخص‌های ارزشیابی مراکز ارائه خدمات سلامت فراهم گردد (۲۲). برای جبران خلأ اطلاعاتی در این زمینه، ارائه واحد درسی با عنوان آشنایی با منشور حقوق بیمار، برگزاری کارگاه، همایش و سمینار، اطلاع‌رسانی از طریق مجلات آموزشی و حتی معرفی کتاب به دانشجویان توسط اساتید محترم کارساز می‌باشد.

طراحی این مطالعه در دوره پاندمی بیماری کووید-۱۹ انجام گرفت و یکی از محدودیت‌های این مطالعه مراجعه حضوری و در اختیار قراردادن پرسشنامه به دانشجویان بالینی بود که این محدودیت با طراحی پرسشنامه الکترونیکی و ارسال لینک پرسشنامه به دانشجویان برطرف گردید. همچنین روش نمونه‌گیری در دسترس ممکن است باعث کاهش تعمیم‌پذیری این پژوهش شود. یکی دیگر از محدودیت‌هایی این مطالعه، عدم انجام تحلیل رگرسیون می‌باشد. از نقاط قوت این مطالعه حجم نمونه بالای این مطالعه می‌باشد.

نتیجه‌گیری

در این مطالعه سطح آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار در سطح متوسط قرار داشت. با توجه به اهمیت جایگاه منشور حقوق بیمار و اهمیت اجرای آن لازم است که تمهیدات لازم جهت آگاه‌کردن دست‌اندرکاران مربوطه به خصوص دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی و فرهنگ‌سازی مناسب فراهم گردد. لازم به ذکر است این مقاله از پایان‌نامه دوره دکترای حرفه‌ای پزشکی مصوب و دفاع شده در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند استخراج شده است.

مشارکت نویسندگان

حسین درودی: بازبینی نهایی مقاله، تدوین پروپوزال، ارسال مقاله، ویرایش مقاله. سمانه باقریان: تدوین پروپوزال، جمع‌آوری داده‌ها، ارائه گزارش نهایی.

References

1. Al Anazi BD, Faraj F, Al Balawi MM, Al Anazi MD. The awareness of patients' bill of rights among medical interns and medical students at Tabuk University. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*. 2019;7(17):2932-39.
2. World Health Organization. The Right to Health [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2014 [cited 2024 Jul 10]. Available from: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>
3. Muhammad D, Jan A, Naz S. Assessment of hospitalized patients awareness of their rights: a cross-sectional descriptive study. *Pan African Medical Journal*. 2021;38(157). 10.11604/pamj.2021.38.157.24824
4. Ghodsi Z, Hojjatoleslami S. Knowledge of students about Patient Rights and its relationship with some factors in Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2012;31:345-8.
5. Sheikhtaheri A, Jabali MS, Dehaghi ZH. Nurses' knowledge and performance of the patients' bill of rights. *Nursing Ethics*. 2016;23(8):866-76.
6. Abedian K, Nesami MB, Shahhosseini Z. The effect of an education-based intervention on self-reported awareness and practice of Iranian nurses in observing patients' rights. *Global Journal of Health Science*. 2014;7(3):98-104.
7. Kupcewicz E, Grochans E, Kadučáková H, Mikla M, Bentkowska A, Kupcewicz A, et al. Personalized healthcare: the importance of patients' rights in clinical practice from the perspective of nursing students in Poland, Spain and Slovakia—A cross-sectional study. *Journal of Personalized Medicine*. 2021;11(3):191.
8. Zare Shahneh F, Rafaati S, Rejeh N, Davati A, Taqizadeh Maleki A, Keshavarzi M. Medical students' knowledge about patients' bill of rights in universities of medical sciences in Tehran. *Daneshvar Medicine*. 2023;31(4):67-75. [Persian]
9. Torabipour A, Malekian H, Bahmani T, Rahsepar Z, Tahmasebi Ghorrabi A. Assessing the awareness of clinical students of patient rights at Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences: 2017. *Educational Development of Judishapur*. 2021;11(4):698-705. [Persian]
10. Hanani S, Sadeghi M, Kashaninia Z, Hosseini AF. Knowledge Evaluation of Surgical Technologists about Laws and Standards of Patients Rights in the Academic-Medicinal Hospitals of Iran University of Medical Sciences in 2016-2017. *Paramedical Sciences and Military Health*. 2017;12(3):47-54. [Persian]
11. Hadian Jazi Z, Dehghan Nayeri N. Barriers in the performance of patient's rights in Iran and appropriate offered solutions review article. *Journal of Holistic Nursing and Midwifery*. 2014;24(4):69-79. [Persian]
12. Danilakoglou C, Nikolopoulou V, Filippiadou M, Garyfallos G, Bozikas V, Papazisis G. Knowledge and attitudes towards mental health patients' rights among mental health professionals. *Dialogues in Clinical Neuroscience & Mental Health*. 2019;2(1):20-6.
13. Basiri Moghadam K, Basiri Moghadam M, Moslem A, Ajam Zibad H, Jamal F. Health providers and patients' awareness on patient bill of rights and its observing rate in 22 Bahman Hospital. *Internal Medicine Today*. 2011;17(1):45-54. [Persian]
14. Astaraki P, Mahmoudi G, Anbari C, Hosseini N. Evaluation of respect for patient's rights from the viewpoint of hospitalized patients in Shohada Ashayer hospital of khorramabad city in 2013-2014. *yafta*. 2015;17(1):5-14. [Persian]
15. Ebrahimi S, Fozooni H, Hosseini S. Knowledge on Patients' Rights in Medical Interns: A Crucial Stage of Doctor's Initiation. *Thrita*. 2017;6(2):e57837.
16. Bathaei S A, Asayesh H. Medical Students' Awareness of Patients' Rights in Qom University of Medical Sciences and Health Services (2010). *Iranian Journal of Medical Education* 2012;12(5):347-355. [Persian]
17. Ranjbar M, Sameyeh zargar A, Dehghani A. Students' awareness of patients' right in teaching hospitals of Yazd. *Ethics and Medical History*. 2010;3(5,1):51-60. [Persian]
18. Samadbeik M, Baraei Z, Rahbar S. Awareness of patients' rights charter among paramedical intern students in Lorestan university of medical science. *Journal of Health and Biomedical Informatics*. 2015;2(2):106-12. [Persian]
19. Vejdani M, Foji S, Babaei Heydarabadi A, Haghghi Sani N, Pourtaieb A, Imanzad M. Clinical training students' awareness from patients' rights in Welfare and Rehabilitation Sciences University, Tehran (2013-14). *Medical Ethics*. 2015;9(33):143-67.
20. Mortazavi Z, Hosseini S, Jafari V, Heshmati B, Mortazai S. The survey awareness of students in Hamadan school of rehabilitation about patients' rights charter. *Journal of Medical Education and Development*. 2020;15(2):141-150. [Persian]

21. Almasi H, Bijanzadeh M, Jamshidi F. Evaluation of medical externship students' awareness about the charter of patient rights based on the Medical Ethics course in 2019. *Educational Development of Judishapur*. 2022;12(4):1024-33. [Persian]
22. Karimyar Jahromi M, Hojat M, Karami Z. Evaluation students' awareness of patients' rights in clinical students of Jahrom Medical University. *Iranian Journal of Nursing Research*. 2015;10(3):1-10. [Persian]
23. Ducinskiene D, Vladickiene J, Kalediene R, Haapala I. Awareness and practice of patient's rights law in Lithuania. *BMC international Health and Human Rights*. 2006;6:1-6.
24. Joolae S, Tschudin V, Nikbakht-Nasrabadi A, Parsa-Yekta Z. Factors affecting patients' rights practice: the lived experiences of Iranian nurses and physicians. *International Nursing Review*. 2008;55(1):55-61.
25. Arab M, Zarei A. Patient rights: knowledge of managers of private hospitals. *Payesh (Health Monitor)*. 2009;8(1):25-30. [Persian]
26. Nasiriany K, Salemi S, Yazdy S, Hosseini F. How nurses respect patient's rights. *Iran Journal of Nursing*. 2002;15(32):8-14. [Persian]
27. Razavi Pour SM, Vakili R, Yazdanparast A, Naseri M. Knowledge of Medical Students about the Charter of Patients' Rights: A Systematic Review. *Medical Education Bulletin*. 2022;3(3):517-25.
28. Al-Muammar SA, Gari DM. Doctors' knowledge of patients' rights at King Fahd Hospital of the University. *Journal of Family and Community Medicine*. 2017;24(2):106-10.
29. Mahrous MS. Patient's bill of rights: Is it a challenge for quality health care in Saudi Arabia? *Saudi Journal of Medicine & Medical Sciences*. 2017;5(3):254-9.
30. Saito Y, Kudo Y, Shibuya A, Satoh T, Higashihara M, Aizawa Y. Building medical ethics education to improve Japanese medical students' attitudes toward respecting patients' rights. *The Tohoku Journal of Experimental Medicine*. 2011;224(4):307-15.